

Karel Hvíždala

Chvění je naděje

KAROLINUM
NOVELA BOHEMICA

KAROLINUM

Záznamy od března 2021
do začátku války
v únoru 2022

Chvění je naděje

Záznamy od března 2021 do začátku války
v únoru 2022

Karel Hvižďala

K vydání připravil Zdenko Pavelka

Vydaly

Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

a

Novela bohemia

Praha 2022

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První vydání

© Univerzita Karlova, 2022

© Novela bohemia, 2022

© Karel Hvižďala, 2022

Editor © Zdenko Pavelka, 2022

ISBN 978-80-246-5428-7 (Karolinum)

ISBN 978-80-88322-37-5 (Novela bohemia)

ISBN 978-80-246-5433-1 (pdf, Karolinum)

ISBN 978-80-88322-38-2 (pdf, Novela bohemia)

novela
BOHEMICA

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

At' se neodmýšlí zed', do níž narážíme!

– Elias Canetti

*Vliv Saturnu a Neptunu ovlivňuje zpracování neklidu
a chaosu. Podobně to bylo v letech 1917, 1953, 1989
a další období nastane v roce 2021.*

– astrolog Pavel Turnovský, 2015

Prolog

„Co tady, béef, děláš?“ řekl ležérně čahoun s patkou a znuděným obličejem, v němž pluly nevýrazné oči. Na sobě měl zářící oranžovou bundičku a uměle roztrhané černé džínsy.

„Čau! Asi to, co ty, jedu, nééé,“ odpověděl s hebkým úsměvem ten, co do metra nastoupil. Na hlavě měl obrácenou golfovou čepici, z které mu čučely blondaté čupřiny, obličej stále mile rozjásaný a kalhoty neroztrhané. Na nohou mu zářily bílé adidasky.

„Na party, na party,“ zabručel s mrknutím ten, co měl tu řvavou bundičku.

„Za bábou. A kam míříš ty?“ optal se ten v golfové čepici a kouknul se na své velké hodinky.

„Za Fráňou, má novýho mekáče. Čekneme Microsoft Flight Simulator. Pojď se mnou, to bude fičura!“

„Jste testovaný?“

„Nebud' vopruz! Kašli na ženský a pojed' se mnou!“

„Vždyť jsem ti řekl, jedu za bábou. Už jsem tam měl bejt.“

„OMG, holka počká!“

Ten kluk v golfové čepici se usmál a řekl dost jasně: „To není holka, to je má babička. Je jí osmdesát. Mám strach! Covid by ji mohl oddělat!“

„Já mám zase strach, aby covid nedostala naše kočka.“

„Incidenční číslo je stále vysoké.“

„I can't, covidák a strašení válkou na Ukrajině je přece velké dárek. V Babišťanu se dá víc krást a my jsme dostali čas na srandu. Nemusíme do školy a můžeme si úplně od všech těch jejich sraček, co do nás perou, vyčistit hlavu. Mám exit,“ řekl ten v zářivé bundě. Ukvapeně vstal a ještě ve dveřích se

otočil a dodal: „Máma říkala: Nebuď woke a buď šťastnej, že nemusíš nikoho poslouchat, nic vědět a na nic myslet.“ A vyběhl z vagonu. Na zádech měl napsáno GLHF. Na googlu jsem si přečetl, že to znamená Good Luck and Have Fun.

– rozhovor z metra A ze dne 16. 3. 2021

Tenhle dialog se mi vzpříčil v hlavě tak pevně, že ho ani spánek ze mě nevytěsnil. Kapky slov z metra se mi umístily na hlavě a neodtekly ani se nevypařily. Začalo ve mně blikat červené světlo, a když po pár dnech naskočila zelená, začal jsem ze sebe soukat tento text; ponořil jsem se do světa důvodů: Stále ještě věřím, že duše má kosmický charakter.

Čím jsem starší, tím víc si prožitého času vážím, a protože nechci, aby tento čas byl zapomenut, zvlášť když rok 2021 byl tak důležitý svým nalomením. V době, kdy jsem tento text začal psát, uplynul rok od doby, kdy nás covid ochromil, školy se poprvé zavřely 11. března 2020 a postupně docházelo s různými pauzami ke kumulaci krizí, která přinesla tzv. přerušovanou rovnováhu: zdravotní (preludium), politické (ostinatní figura), ekonomické (postludium) a ekologické (coda). Snažím se něco z tohoto času, který ve mně utkvěl, zaznamenat na papír v přesvědčení, že papírové knihy se budou pálit později než rakev s mým tělem. Jsem posedlík kampaně proti zapomnění. I když každá nehoráznost rozprouďí mé myšlenky tak, že je těžko chytám do slov.

Když zavřu oči, vidím sám sebe, jak se koncem každého týdne šourám nepřístojně po nebi vzhůru nohama, hlavu mám všetečně obrácenou do odešlého času, abych lépe spatřil, co se událo. Mé psaní je jen pokusem o restaurování paměti pomocí restaurování slov, svlékání myšlenek, protože vím, že nevědění hříchu činí. Přece Bůh a Desatero není nic jiného než exaktně formulovaná zkušenost lidstva. A mé psaní je putování, jímž se snažím otevřít smysl a směr. Bojím se,

abychom nežili, jako kdybychom se nenarodili, jako minulost, která plynula bez nás, s přesvědčením, že i budoucnost se stejně odehraje bez nás. Vlastní příběhy jsou to poslední, co nám zůstalo.

Nové je jen to, že tentokrát mě k psaní dotlačil nejen rozhovor z metra s výzvou nic nevědět a na nic nemyslet, ale i anomie, jak se teď čím dál častěji říká nezákonnosti asi proto, že to nezní tak hanlivě, ač jde o patologický stav rozbreďlé společnosti a rozzuřeného Putina, který se maskou přičetnosti snaží zakrýt svůj duchovní imperialismus, i když ho již v roce 2016 potvrdil odstoupením z Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Cítím jako starý homo sensitivus, že stojíme na prahu dnů návratu nepřístojnosti a starých nešvarů, věštím zapírání, darebné tendence, v nichž se otevírají brány nemravným verbířům. Jediná naše šance je snad v tom, že máme ještě možnost tento čas překlopit v pokání: ve vnitřní obrácení, v pochopení, že jsme pochybili, že jsme spoluviníky. Že se nacházíme v bodě cesty, kterou jsme přišli, ale po které již nemůžeme pokračovat.

Změnit psaním svět je iluze. Jediné, o co se mohu pokusit, je co nejpřesněji zaznamenat události těchto zlověstných chvil a střípky příběhů lidí, kteří nás opouštějí. Jde jen o kostrbatý proud vědomí, o subjektivní a zcela niterný výběr hrnoucích se událostí, záznam jednoho jednookého osmdesátiletého člověka z Prahy o tom, co v tomto roce psal, o čem přemýšlel, co četl a co ho trápilo, doplněný zlomky korespondence a úryvky textů, které sepsal pro Český rozhlas či jiná média. Jde tedy o záznam intuice vznášející se energie, jejíž IQ je vyšší než naše a o které se domnívám, že ji zahlédneme až s odstupem, až si přiznáme zábrany uvažovat dál, což nám umožní syntézu reprodukováného. Začal jsem pozdě, 16. března 2021, a můj vnitřní rok pokračoval až do 24. února 2022, kdy Rusko napadlo Ukrajinu: započala nová kapitola dějin.

O oko jsem přišel údajně kvůli přepracovanosti hned po návratu z exilu na počátku roku 1992. Druhé oko našťestí vidí dobře i na dálku sympatizanty smrti a má hlava má ještě sílu odmítat trudnomyslnost, i když nám přeběhl přes cestu obrovitý kocour velký jako tele a černý jako saze, s výbojnými husarskými kníry a ledově krutýma očima.

Chvění je opakem usmíření, a proto je v něm naděje. Kniha zastavuje čas, dává událostem nesmrtelnost. Tento text jsem sestavil jako lepoperele z událostí a hlasů, které předcházely válce a na něž jsme většinou zapomněli, abychom si připomenuli, že životu lze nejlépe porozumět až při zpětném drobnohledném pohledu. Filozof Miroslav Petříček napsal: „Řešení velkých problémů není ve velkých věcech, ale v malých a lokálních.“ Jenže zběžný panoramatický pohled do zpětného zrcátka je vždy selektivní, malé věci nezobrazuje, je shovívavý. Paměťová únava zabraňuje přiznání viny, upírá nám si přiznat naši vrženost do situace. Taky by se dalo říci, že tato kniha je jen drobným příspěvkem do *cancel culture*, kultury rušení, snaha přesunout se z paměti do současnosti, a zároveň cvičení *ars abeundi*, umění odejít. Zachtělo se mi být drzým kolážistou, bourat místa, v nichž bychom se mohli ukrýt před světem.

Záznamy

17. týden 2021

Svrběl mě mozek i prsty u rukou, ale když jsem jim dal zelenou, první zpráva, která ke mně dorazila, se týkala smrti a já stál před otázkou, jak nést kříže této těžké doby a přitom nezaškobrtnout. Musel jsem napsat nekrolog na vzácného člověka, Ivana Miloše Havla: příslušníka vymírající čeládky. Později jsem se dověděl, že zemřel ve vaně. S Václavem Havlem se vzájemně respektovali, ale nejspíš jejich bratrský vztah nebyl jednoduchý. Václava zřejmě maminka upřednostňovala, jako se to někdy dělalo ve starých rodech, kde prvorozenec byl princem, vyvoleným následníkem slovnatého otce, strýce a dědy. Proto také prý dostal jméno Václav, které znamená slavný či dokonce slavnější, po svatém Václavovi, jenž se stal po smrti symbolem české státnosti. Vědomí předem určené role bratra Václava zřejmě Ivana navedlo na cestu myslitele, který se posléze zřekl veřejné slávy a úctu výjimečných lidí si vydobyl přemýšlením o myšlení. Důsledná zvědavost z něj sálala jako vzduch, který stoupá nad ohněm.

Oba své role naplnili: Václav Havel, jehož posedlost odmítala jakékoliv smíření s nenormalitou, obnovou české státnosti: po dvou okupacích navázal na obtížný úkol svatého Václava; Ivan Miloš Havel, kterého zajímalo tajemství celku, navázal mimo jiné na tradici myslitelů, jako byl třeba Rakušan Ivan Illich. Ten volal po deinstitucionalizaci vzdělání, která by mohla vést k větší svobodě a demokratizaci hlavně v myšlení. Naučila by lidi zbavit se snadných návyků, které jim bez vlastního vyhraněného názoru dovolují zakládat levnou kariéru bezhlavým přijetím myšlenkové matice redakce, ústavu či korporace. Vzpíral se tempu, pod kterým se hroubí

myšlenky. Věděl, že každá aktuálnost je marná, a jak napsal Vladimír Holan: Co je bez chvění, není pevné!

— — —

Napsal jsem o něm toto:

„Ze zkušenosti nemůže mít zkušenost ten, kdo nemá zkušenost s vlastní zkušeností. ... Bez kontaktu s vlastní zkušeností člověk totiž nemůže zkušenosti rozumět, byť by o zkušenosti přečetl stovky knih...“ To jsou slova z poslední zveřejněné práce Ivana M. Havla *Žápisky introspektora*, přičemž introspekce je způsob získávání informací z perspektivy vlastní osoby a introspektor je zase podle autora člověk, který se o to pokouší sám na sobě.

Cituji tuto úvahu Ivana Havla proto, aby bylo zřejmé, o jakého myslitele šlo, co ho zajímalo, jak přemýšlel a jak byl hnán touhou pochopit, kdo je a v jakém světě žije. Byl to taky právě on, kdo vymyslel pro Václava Havla název umělého jazyka jedné nejmenované organizace ve hře *Vyrozumění*, která měla premiéru v roce 1965. Ten jazyk nazval ptydepe a měl v prostředí děje hry zajistit štěstí vyloučením emocionality, nepřesností, mnohoznačnosti. Ptydepe bylo vyvinuto ryze vědecky tak, aby eliminovalo dvojznačnosti a možné omyly z přeslechnutí stejně nebo podobně znějících slov. Podle hry se každé slovo ptydepe od těch ostatních musí lišit minimálně o 60 %. Zajímal se například i o dynamické chování, které se objevuje napříč odlišnými disciplínami, projevují ho neurony i voliči.

Měl rád citát z Franze Kafky: „Neumím Tobě a nikomu vysvětlit, jak to ve mně vypadá. Jak bych pak uměl vysvětlit, proč to tam tak vypadá, když to neumím vysvětlit ani sobě.“

Ivan M. Havel zemřel na rodinné farmě Košík 25. dubna 2021 ve věku 82 let. S Václavem Havlem měl zřejmě potíž do smrti, protože v rozhovoru s Janem Lukešem *Právě proto, že*

jsem shrnuje životní dráhu svého slavného bratra do charakteristiky: Od kulisáka k zákulisákovi.

— — —

V další dny se mi vypadlý mozek odrazil od papíru dvakrát: Tentokrát mně víc a znepokojivě honil v hlavě myšlenky neutěšený stav naší společnosti nejen kvůli lockdownu a ruským agentům GRU, kterých sídlí v Dejvicích stovky a kteří mají na svědomí výbuch muničního skladu ve Vrběticích, kde zahynuli dva lidé, ale i kvůli obavám ze stavu našich mozků. Vzpomněl jsem si na Karla Jasperse a na jeho pojetí člověka jako možné existence. Jinými slovy: ne každý člověk se existencí skutečně stává, protože stát se existencí je lidským úkolem, posláním, není to součást jeho danosti či přirozenosti. Subjekt není to, co je, co trvá, ale kdo selhává, kdo se provinuje vůči sobě a vůči ostatním, kdo si zablokuje svou vlastní budoucnost a sám sebe ztratí. Jaspers se domnívá, že existencí se člověk stává teprve v mezních situacích, nebo se v nich hrouť a troskotá. V důsledku můžeme spolu s Jaspersem říci, že člověkem-existencí se člověk stává tím, že si uvědomuje svá selhání, svá provinění. Že nemaušluje, jak říkala moje babička zastírání. Problém viny je tedy základně vnitřní, je to problém myšlení, problém mozku. Kdo mluví jen o vinách těch druhých, ještě nedospěl a nestal se skutečně člověkem. A jsou-li tací lidé v čele státu, jako současný premiér Babiš, není možné se tomu tématu vyhnout. Nutková tušení nedokážu uskladnit v sudu. A není se čemu divit, když se premiér opírá o lidi, kterým se v soukromí vysmívá, a volí ho převážně ti, které nejvíc okrádá.

— — —

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj navštívil frontovou linii na východě země. Pro Zelenského je Donbas horká půda. Po měsících relativního klidu tam opět dochází

k ozbrojeným střetům. Od začátku letošního roku ukrajinská armáda přišla na východě Ukrajiny o více než 30 mužů. Ztráty Ruskem podporovaných vzbouřenců jsou obdobné. Těsně za hranicemi Ukrajiny shromáždila ruská armáda asi 100 tisíc vojáků a vojenskou techniku. Reuters píše o největší mobilizaci sil od ruské anexe Krymu v roce 2014 a na důkaz zveřejnil satelitní snímky, na nichž je zřetelně vidět pohyb obrněné techniky, raketových střel a dalších těžkých zbraní.

— — —

V životě každého člověka jsou prý dvě důležité události: den, kdy se narodí, a den, kdy zjistí, proč je na světě. Narodil jsem se za války, jako dítě jsem zažil konec války a komunistický převrat a převratnou proměnu světa, které jsem si nemohl nevšimnout: dědovi znárodnili továrničku, sestěhovali nás s dědečkem a babičkou do jednoho bytu, z restaurace Na Růžku se stalo Agitační středisko, z bordelu Ústav národního zdraví, ze školní třídy zmizel kříž, po kterém zůstalo bílé místo, a obrazy Masaryka a Beneše vystřídali Stalin s Gottwaldem, které rovněž rámovala běloba, protože nové obrazy byly menší. A místo svatého Martina, který na bílém koni oznamoval příchod zimy, jsme slavili krvavou Říjnovou revoluci. Když se místo reklam na Baťovy boty či na klobouky od paní Oulíkové objevily nápisy Já jsem horník, kdo je víc a Se Sovětským svazem na věčné časy, záhy jsem díky babiččině sklíčení a dědečkovu vodorovnému rozpoložení pochopil, že stín benátské běloby jako symbol elity byl ponížen na signál výstrahy před zajíkávkým strachem.

Druhou otázku – Proč jsem na světě? – jsem díky datu narození nemusel vůbec řešit, odpověď se mi vnutila sama bez urputného hledání, vnitřního úpění a bažení po směru, a to velice záhy: K psaní jsem byl donucen nepřehlédnutelnými změnami v padesátých letech, na které mé oči byly přísáty jako piják. Pomocí slov jsem se snažil už v nějakých dvanácti

třinácti letech, ne-li dříve, zachovat pro sebe alespoň to, co bylo zakázáno a násilím zaháněno každý den do zapomnění, protože mně i jako klukovi odcházející svět připadal pestřejší, zářivější a živější. Nová doba byla i pro mé dětské oko šedivější, tíživější a vystrašenější: o lidech, kteří odešli do exilu nebo do vězení, či byli popraveni, se nesmělo ani hovořit, měli být vygumováni ze světa.

Za ten nápad začít psát vděčím panu Ringesovi, kterého mám před očima dodnes. Byl to vysoký štíhlý muž, na hlavě měl golfovou čepici se zeleným průsvitným nehtem, na očích malé kulaté zlaté brýle, khaki košili a krátké kalhoty, pevné šněrovací boty a podkolenky. Ač vypadal jako anglický důstojník ve výslužbě, třimal v ruce proutek, kterým na chatě kolem naší zahrady honil dvakrát denně kozy na pastvu. Vzhled pana Ringese byl v tak příkrém rozporu s kozami, že mi to jednou nedalo a vyběhl jsem za ním a začal si s ním povídat.

Pan Ringes byl bývalý zaměstnanec nakladatelství Melantrich a půdu měl plnou knih. Na pastvě mi vyprávěl a já se snažil jeho vzpomínky na spisovatele a ředitele vydavatelství Jaroslava Šaldu zapsat a za tu horlivou zvědavost jsem si mohl na jeho sluncem vyhráté půdě číst. Nevím, do jaké míry jsem si tuhle vzpomínku přibásnil, uběhlo od ní asi víc než 65 let, ale snad si mohu dovolit říci, že možná i kvůli panu Ringesovi jsem zaníceně citlivý na násilné změny a křivdy. A možná už jsem podvědomě tušil, že by psaní mohlo být báseň mého života. Asi již tenkrát se mi příběhy odsunutých lidí zadíraly pod kůži. Psáním jsem začal být uchvácen a rozhodně mě tehdy nenapadlo, že taková ambice by mohla být i posedlostí, trýzní a hrozbou. Jenže bez autosugesce je člověk jen vodnatým plodem bez slupky, kterou každý snadno přehlédne a zašlápne.

— — —

Vrbětice. Nejprve premiér a ministr vnitra veřejně prohlásili, že v případě kauzy Vrbětice existuje jen jedna verze, což po-

tvrdil i nejvyšší státní zástupce, podle níž výbuch způsobila ruská rozvědka GRU. Prezident týden nato ve svém televizním vystoupení prohlásil, že jsou dvě verze. Před několika dny ministryně spravedlnosti připustila, že existují nejen dvě verze, ale dokonce ještě víc. Řekla to pro Novinky v podcastu PoliTalk, aniž však jiné verze pojmenovala. A mluvčí Hradu na dotaz iDNES v úterý prohlásil, že se prezidentu Miloši Zemanovi po jeho projevu ke kauze Vrbětice, odvysílaném v neděli na CNN Prima News, dostává mohutné podpory občanů.

Česká média a veřejnost, či spíše lidé, s kterými hovořím, to vidí jinak. Podle průzkumu firmy NMS Market Research i kvůli tomu prezidentovi nedůvěřuje 63 procent lidí a podle Eurobarometru vládě u nás věří jen 19 procent občanů. To stvrdily i protesty ve čtvrtek 29. dubna. Manifestace uspořádal spolek Milion chviliek pro demokracii po celé republice. I titulky v médiích se proti falešným interpretacím vzpouzejí, citují: „Senát Parlamentu ČR plánuje ústavní stížnost na prezidenta Miloše Zemana kvůli obvinění z velezrady v souvislosti s kauzou Vrbětice.“ Český premiér po setkání se Zemanem prohlásil: „Existuje jediná verze výbuchu ve Vrběticích.“

V Česku podle ministerstva zdravotnictví v březnu zemřelo s covidem 5779 lidí, asi o 800 více než v dosud nejtragičtějším listopadu. Za první tři měsíce letoška zemřelo na tuto virovou nemoc 14 639 lidí, což je asi o 2700 více než za celý loňský rok. Od začátku epidemie zemřelo s nákazou celkem 26 586 lidí. Testy ve středu odhalily 7208 nakažených covidem, přibližně o 1600 méně než minulý týden.

— — —

Na Ukrajině neexistuje politika, jen do politického kabátu navlečené obchodní zájmy, napsal Financial Times. Od devadesátých let minulého století je ukrajinský parlament místem, kde se scházejí delegáti vlivných oligarchů. Jejich prostřednictvím poté prosazují vlastní zájmy a fakticky kontrolují ce-

lou zemi. Předchozí volby byly v tomto směru dovedeny do absurdity. Podle Leninova hesla, že „každá kuchařka může řídit stát“, usedl v Nejvyšší radě například řidič východo-ukrajinského magnáta Rinata Achmetova. Novináři ho poté nachytali, jak si během zasedání vybírá karabinu. Sesazení režimu prezidenta Viktora Janukovyče na situaci nic nezměnilo. Politická revoluce se nekoná. Ukrajínští oligarchové dál nominují do parlamentu své kandidáty. Změnilo se pouze rozložení sil. V roce 2019 tam vyhrál volby za stranu Služebník lidu právník, moderátor a herec Volodymyr Zelenskyj, který slíbil změnu.

— — —

Na oslavu svých osmdesátých narozenin jsem pozval pár kamarádů a jen Václav Bělohradský pozvání nepřijal, ač to byl právě on, kdo byl pro mě v exilu nejdůležitějším spolupracovníkem. Napsal jsem s ním hned na začátku osmdesátých let rozhovor *Myslet zeleň světa*, který v Praze, v samizdatové Edici Expedice, vydal Václav Havel. Požádal jsem proto kamarády Jacquesa Rupnika a Jiřího Přibáně, aby s ním promluvili.

Jacques mi napsal:

„Zkusím to, do srpna času dost. Pavelka knížku vydal, ale to neznamená, že rozumí (pře)citlivosti lidí, o kterých je v ní řeč. Já chápu, že se Václavovi některé věci nelíbily. Snažil jsem se mu vysvětlit, že povedený portrét musí být i pokusem o *pravdivost*, alespoň autorovu, ale tu právě popírá. Nepoznal se v tom zrcadle.“

Odepsal jsem:

„Jo, jo, tak to já taky chápu. Já neměl v žádném případě snahu mu ublížit, jen jsem chtěl zaznamenat, jak ho já chápu v ten moment, a možná mu tím i trochu pomoci, protože jsem byl a jsem i nyní přesvědčen, že filozof se má všem ideologiím a politickým stranám vyhýbat. Filozofie a filozof nikdy nemůže být spojen s vírou v nějakou pravdu, musí

vždycky vědět, že ke každé tušené pravdě se můžeme jen přiblížit, a to je to, z čeho jsem měl u něj strach, když se tak po Havlovi přimotával nejprve ke Klausovi a později k Zemanovi a Babišovi. Bohužel čas ukázal, jací jsou to lidé: Jeden je vlastizrádce a druhý agent StB a hamižný manipulátor s dotacemi. Mrzí mě ta neochota se mnou mluvit moc: Byl to pro mě v exilu ten nejdůležitější člověk.

Koneckonců teď si z podobných důvodů nepojede Habermas do Abu Dhabi pro cenu!“

Filozof se nesmí zúčastnit pávích tanců.

— — —

Vždycky mně vrtalo hlavou, proč jeden z našich největších básníků, jakým bezesporu byl Vítězslav Nezval, se stal po roce 1948 vášnivým zastáncem Stalina. Zřejmě proto, když mé oko v knihovně zaregistrovalo jeho knihu *Ž mého života*, jsem se do ní znovu začel.

Vítězslav Nezval psal své paměti od 10. ledna 1957, kdy zjistil, že je těžce nemocný a že brzy odejde. Zemřel 6. dubna roku 1958 na srdeční mrtvici a zápal plic ještě dřív, než poslední kapitolka vyšla v týdeníku Kultura, kde paměti vycházely na pokračování.

Tato skutečnost se dá vyčíst z jeho následujícího přemítání: „Je lehké být demagogem a usmyslit si, že před tváří smrti nebo vodíkové bomby je všechno zbytečná horečka. Pro desperáty nezapomeňme dodat: Mě dojmá jiný postoj, který pramení z anekdoty o Sokratovi. Když nadešla chvíle, kdy bylo příliš jisté, že Sokrates nazítrí vypije bolehlav, ptali se ho druhové, co chce, čím by mu mohli zpříjemnit poslední chvíle života. Sokrates si přál, aby mu přivedli známého učitele zpěvu... Oni projevíli údiv a ptali se, proč mají přivést učitele zpěvu, a ne zpěváka. Sokrates řekl: Nebojte se, příliš dobře vím, že mně bude zítra umřít. Kdy se mám tedy učit zpívat, když ne dnes.“